

LITERE NEOLOGICE ȘI TENDINȚE DE VALORIFICARE A RESURSELOR SUGESTIVE

Ne vom referi, în cele ce urmează, la câteva dintre literele care au în comun faptul că se utilizează numai în scrierea unor neologisme, având adesea caracter internațional, unele neadaptate limbii române, și a numelor proprii (*k, q, w, x, y*) – mai în detaliu la *k* și *q*.

Urmărind evoluția limbii române la sfârșitul secolului al XX-lea și începutul celui de al XXI-lea, remarcăm creșterea rapidă a numărului de cuvinte care conțin asemenea litere. Întrucât materialul la care ne referim era destinat redactării *Dicționarului limbii române*, serie nouă, ne-a interesat în special prezența acestor litere la inițială. Multe dintre aceste neologisme nu sunt înregistrate până acum în dicționarele limbii române.

În ceea ce privește literele *k* și *q*, oscilațiile ortografiei au făcut ca o serie de cuvinte care se scriu cu litera *c*, conform normelor actuale (vezi DOOM²), să apară în unele surse ortografiate cu *k* sau cu *q*: *calende* < lat. *calendae*, fr. *calendes*¹ (*În felul acesta, s-ar amâna la kalendele grecești punerea în practică a legii*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1997, nr. 43, 2/1)²; *carat* < fr. *carat* (*Aur de 24 de karate*. ADEVĂRUL, 2008, nr. 88); *cart* (nav.) < fr. *quart* (*Stă pe comandă, lângă ofițerul de quart*. BART, S. M. 16); *cart* (automobilism) < engl., fr. *kart* (*La o competiție auto, [...] i-a cerut un autograf, spunându-i că este campion de karturi și își dorește ca, într-o zi, să piloteze „săgețile argintii”*. *Ibidem*, nr. 5 696); *carting* < engl., fr. *karting*³ (*Sunt campion național la karting, am alergat și la raliuri, însă fără rezultate spectaculoase*. *Ibidem*, nr. 5 689); *catharsis* < fr. *catharsis* (*Universul ficțiunii îl ajută imens pe autor, [...] are o putere de katharsis*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1997, nr. 15, 21/4; *Pornind de la clasică teză aristoteliană a katharsisului, [...]*

¹ Etimologia cuvintelor din acest paragraf este preluată, în majoritatea cazurilor, din DEX.

² Întrucât revista scoasă în 1928 de Vladimir Streinu, Șerban Cioculescu, Pompiliu Constantinescu și Tudor Șoimaru se numea „Kalende”, tinerii adunați în jurul acestei reviste sunt numiți „kalendiști” (*Cu instinctivul simț de orientare al căutătorilor stelei polare, viitorii poeți kalendiști... l-au dibuit fără greș, intrând sub cortul său de splendori*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1997, nr. 20, 3/2).

³ Cuvântul lipsește din DEX, există însă în DCR.

demonstrează că sentimentele de milă, compasiune ori dragoste pe care le creează lectura unui roman susțin înțelegerea structurilor de adâncime. *Ibidem*, 1998, nr. 9, 19/4); *chebap* < tc. *kebab* (*Bucătăria Islandei este grozavă: cap de oaie la grătar [...] și balenă crudă, pe post de friptură sau kebab. Ibidem*, nr. 5 682); *chefir* < fr. *kefir*, *képhir* (*Toate produsele pe bază de lapte, precum iaurtul, kefirul sau cașcavalul, sunt bogate în calciu. Ibidem*, nr. 68); *cheloid* < fr. *chéloïde*, dar cuvântul a fost preluat și în engleză, în forma *keloid*, etimon care ar trebui adăugat, după cum arată ortografierea lui în unele scrieri românești (*Keloidele se refac. I. GHETIE, în NDU*); *chioșc* < tc. *köşk* (*Acel kioşk de lemnărie [...] era așezat pe o coastă surpată. ODOBESCU, s. I, 138; Senzație de kioșc de stațiune balneară, [...] lipsește doar fanfara. ROMÂNIA LITERARĂ, 1998, nr. 17, 18/1*); *cheratoză* < fr. *kératose* (*În general, după vârsta de 40 de ani, pot apărea pe piele keratoze. Ibidem*, nr. 5 721); *chietism* < fr. *quiétisme* (*Ar da orice să poată să se întoarcă în quietismul romantic al izolării⁴*); *chir* < ngr. *κίρ[ιός]* (*A tot băgat mâinile kir Ianulea în lada cu bani. CARAGIALE, O. II, 230; Kir Iani [...] s-a lăcomit. TUDORAN, P. 294*); *chitanță* < fr. *quittance* (*Subsemnatul a trimis quitanțele legalizate. EMINESCU, în MS. XI, nr. 1, 48*); *cvartet* (muz.) < it. *quartetto*, fr. *quartette* (*Quartetul [...] din Italia concertează duminică. ADEVĂRUL, 2008, nr. 56; Muzică de cea mai bună calitate [...]: șapte chitări, banjo, mandolină, cajon, contrabas, bass acustic, quartet de coarde și pian. Ibidem*, nr. 5 728); *cvasi-* < lat., fr. *quasi* (*Prezența quasi-inutilă a unui percuționist mai puțin inspirat n-a făcut decât să acuze absența basului. ROMÂNIA LITERARĂ, 2008, nr. 41; Poporul n-a avut de ales între mai mulți, ci să dea formă quasi-legală unei alegeri deja făcute. ADEVĂRUL, 2008, nr. 5 733*); *scuar* < fr. *square* (*Squarul era pustiu. BARBU, Ș. N. 537*)⁵.

Deși termenul *caiac* (< fr. *kayak*) s-a încetățenit cu această grafie (cf. și *caic* < tc. *kayık*), mai recentul **kayáking** s.n. (< engl. *kayaking*), absent din dicționarele noastre, este scris cu *k*: *Sunt grupuri care vin și practică rafting (coborârea cu bărci gonflabile pe cursuri de apă – n.r.), kayaking, iau lecții de autoapărare/ cultură și educație fizică. ADEVĂRUL, 2008, nr. 5 587*; se vede chiar conștiința diferențierii ortografice: *Un nou sport extrem a fost lansat în România. Este vorba de snow kayakingul sau caiacul pe zăpadă. Ibidem*, nr. 5 464⁶.

Dificil este și cazul variantelor scrise cu *k*, atunci când cuvântul-titlu ar trebui să figureze la *C*, nefiind însă redactat acolo, precum *kétering*, care ar trebui trimis ca variantă la **cátering** ‘serviciu de asigurare a mâncării (conservate prin frig) la bordul unei nave, al unei aeronave etc.’ (DEXI⁷), provenit din engl. *cate-*

⁴ Ion D. Sîrbu, *Adio, Europa!*. Ediția a II-a, vol. I, București, Editura Corint, 2006, p. 331.

⁵ Cele mai multe atestări sunt excerptate din presa actuală, edițiile online. Siglele sunt preluate din bibliografia DLR (serie nouă, tomul I, partea a 3-a, litera D). Mulțumesc colegilor de la Cluj-Napoca, București și Iași, care au contribuit la îmbogățirea fișierului nostru.

⁶ Majoritatea acestor cuvinte nu sunt redactate în DA; asemenea forme de scriere nu pot fi menționate, conform tehnicii actuale, la literele *K* și *Q*.

⁷ *Dicționarul explicativ ilustrat al limbii române*, Iași, Editura Arc & Gunivas, 2007.

ring, varianta reproducând pronunțarea din limba engleză, nu scrierea⁸. La fel pentru *kinescóp* s.n. (astăzi mai ales în forma *cinescop*; și în sintagma *tub kinescop*, NDU) ‘tub catodic folosit pentru reproducerea imaginilor de televiziune pe un ecran fluorescent’ (< fr. *kinescope*, germ. *Kinescop*), cu varianta **cinescóp** (prin apropiere de cuvinte ca *cinemascope*, *cinematograf*), care ar trebui să devină cuvânt-titlu.

Unele cuvinte care se scriu azi cu *k* și *q* au intrat în limba română încă din secolul al XIX-lea, chiar din perioada grafiei cu chirilice: *kaersutít* s.n. < fr. *kaersutite*, cu varianta *kaersutítă* s.f. (CANTUNIARI, L. M. 100); *kalmáric*, -ă adj. (SĂULESCU, HR. I, 216/7); *karáit* s.m. < fr. *caraiite*, engl. *karait* (PROT.–POP, N. D.); *kedív* s.m. (EMINESCU, O. IX, 196); *kílo*⁻¹ < *kilo*- (ENC. ROM., COSTINESCU); *kilográm* s.n. < fr. *kilogramme* (*O mie de grame fac un kilogram*. HELIADE, A. 59/7, cf. POEN.–AAR.–HILL, V. II, 79²/28, I. IONESCU, V. 25, BREZOIANU, A. 15. [Aparatul] *permite de a prepara [...] mai multe kilograme de acid carbonic lichid*. MARIN, PR. I, 161/25, cf. PROT.–POP, N. D., COSTINESCU. *Nu veți ezita a cumpăra câteva kilograme de sare de lămâie*. CARAGIALE, O. V, 423, cf. DDRF. [Bucata de metal] *conține 14 kg aur și 2 kg cupru*. CLIMESCU, A. 259, cf. ENC. ROM.); *kilográm-métru* s.m. < fr. *kilogrammètre* (*O muncă de 75 kilogrammetri într-o secundă*. EMINESCU, în NDU) și *kilográmo-métru* s.m. (*Acest travaliu necesar pentru a ridica o greutate de un chilogram la o înălțime de un metru [...] se numește chilogramometru*. PONI, F. 159), pl. și (n.) *kilográmo-mètre*; *kilolítu* s.m. (BREZOIANU, A. 630, ENC. ROM., COSTINESCU. *Multiplii litrului cari se consideră tot ca unități de măsură sunt: decalitrul [...], kilolitrul*. CLIMESCU, A. 207), cu varianta *kilolitră* s.f. < fr. *kilolitre* (POEN.–AAR.–HILL, V. II, 79²/31); *kilométru* s.m. < fr. *kilomètre* (*O mie de metruri fac un kilometru*. HELIADE, A. 59/6, cf. POEN.–AAR.–HILL, V. II, 79²/34, BREZOIANU, A. 629, ELEM. ALG. 78, STAMATI, F. 183. *O adâncime de 130 kilometre*. BARASCH, I. N. 87/6. *La lungimea acestor linii se mai adaugă 10 la sută pentru liniile de garaj, în total o lungime de 908 kilometre*. GHICA, S. 451, cf. PROT.–POP, N. D., COSTINESCU. *Se introduce la o rețea veche de cale ferată un număr de kilometri noi*. MAIORESCU, D. IV, 381), pl. și (învechit, n.) *kilometre*; *kírschwasser* s.n. < germ. *Kirschwasser* (POEN.–AAR.–HILL, V. II, 80¹/13); *quadrígiu* s.n. (învechit, rar) < fr. *quadriges* (*Nechează iapa nebună, Ce chiar la quadrigiu s-o-nhami e bună*. OLLĂNESCU, H. O. 160); *quaker*, -ă s.m. și f. < fr. *quaker*, engl. *Quaker* (POEN.–AAR.–HILL, V. II, 405²/13, STAMATI, V. 574); *quólibet* < fr. *quolibet*, lat. *quolibet* (STAMATI, V. 575, în varianta *quóllibet*); *quótiént* s.n. < fr. *quotient*, lat. *quotiens*, -tis (STAMATI, V. 575. *Cuoțiéntul întreg al diviziunei*. CULIANU, A. 41. *Dacă împărțim suma temperaturilor căpătate prin numărul observațiunilor, coțiéntul se numește temperatura medie a zilei*. PONI, F. 171), cu variantele învechite *coțiént*, *cuoțiént*, *cvoțiént* (STAMATI, V. 575).

Scrierea cuvintelor intrate în limba română de mai mult timp din turcă, greacă, maghiară, rusă a fost normată în general cu litera *c*, de asemenea a unor

⁸ La reluarea DLR de la *A* la *J*, s-ar putea decide trimiterea unor astfel de variante la viitoarele volume din seria nouă: **kétering** s.n. v. **catering**.

împrumuturi din franceză și engleză, spre deosebire de împrumuturile recente și derivatele lor, precum: *bikini*, *broker*, *brokeraj*, *folk*, *folkist*, *marketing*; se scriu însă cu *k* majoritatea celor provenite din germană: *kalipatron*, *karling*, *kieselgur*, *kronprinz*, *walkirie*⁹. Termenii care au la origine nume proprii care conțin un *k*, precum și derivatele acestora, se scriu cu *k*: *başkir*, *franklin*, *dostoievskian*, *irakian*, *kalmâk*, *kampuchian*, *kirghiz*, *kittsian*, *kremlinolog*, *kremlinologist*, *lamarckism*, *lamarckist*, *neokantian*, *neokantianism*, *pakistanez*, *parkinsonism*, *pușkinian*, *shakespeareian*, *turkmen*; de asemenea, termeni care se referă la popoare nordice ori din Asia și Africa: *afrikaans*, *akân*, *viking*; la fel se ortografiază împrumuturile din japoneză, chineză (prin intermediul unei limbi europene), precum *ikebana*, *mikado*, *sake*, sau din ebraică: *yom kippur*¹⁰.

Sunt însă și cazuri mai dificile, de ezitări. Întrucât *cart* și *carting* sunt înregistrate în DOOM² la litera *C*, deși etimonul (fr.) se scrie cu *k*, tot aici ar trebui lucrat și cuvântul neînregistrat în dicționare **cartodróm** s.n., scris *kartodrom*, dar compus din *cart* (< fr. *kart*, engl. *kart*) + [aero]drom, (sport) ‘pistă amenajată pentru carting’: *S-a oferit să-i construiască un kartodrom*. RL 2006, 27 febr. *Nu pierzi prilejul să te antrenezi pe kartodromul „Selena Motor Sport”*. *Ibidem*, 30 nov. De asemenea, cuvinte precum *cheratină* și altele de aceeași proveniență sunt înregistrate în DOOM² la litera *C*, deci ar trebui să figureze, conform aceleiași raționament, la litera *C* și alte cuvinte, precum: **cheratocón** s.n. (med.) ‘deformare a corneei care ia forma unui vârf de con’, cu varianta *cheratocónus*, scris *keratoconus* (< engl. *keratoconus*, fr. *kératocône*): *Defectul de refracție produs de keratoconus nu poate fi corectat prin lentile de ochelari*. ABC SĂN.; **cheratotomie** s.f. (< fr. *kératotomie*), neînregistrat în dicționare, scris *keratotomie* (med.) ‘incizie a corneei pentru a obține focalizarea normală a imaginilor pe retină’: *Cazurile mai complicate necesită intervenții chirurgicale, cum ar fi keratotomia*. ADEVĂRUL, 2008, nr. 5 715; **cheratoscóp** s.n. (< fr. *kératoscope*), scris *keratoscop*, (fiz.) ‘aparat care servește la observarea astigmatismului vizual’ (NICA, L. VAM. 137, LTR², DN). Poate **krakowiák** s.n. ‘numele unui dans popular polonez; melodie după care se execută acest dans’ (din pol. *krakowiák*), care nu figurează în DOOM² (cf. D. MUZ., L. ROM. 1980, 355), ar trebui scris în titlu *cracoviac*, după modelul numelui propriu Cracovia (cf. DEXI).

În schimb **koblenzian, -ă** (geol.) s.n. ‘al treilea etaj al devonianului inferior’, adj. ‘care aparține koblenzianului, specific koblenzianului; care se referă la koblenzian’, provenit din fr. *coblentzien*, s-a fixat în forma cu *k*, după n. pr. *Koblenz*.

În DOOM² se recomandă scrierea cu *k* pentru **kinetoterapeút, -ă** s.m. și f. (< fr. *kinésithérapeute*) ‘specialist în kinetoterapie’ (*Mai sunt disponibile joburi pentru [...] kinetoterapeut*. RL 2007, nr. 5 401) și pentru **kinetoterapie** s.f. (< fr. *kinéthérapie*) (med.) ‘ansamblu de tratamente pentru redarea funcției unor părți

⁹ Conform ultimei ediții a *Dicționarului ortografic* (DOOM²).

¹⁰ Cf. DLR, serie nouă, tomul XIII, partea a 3-a, București, Editura Academiei Române, 2005.

ale corpului la persoanele accidentate sau bolnave, prin mobilizare' (*Spitalul de recuperare mai oferă kinetoterapie, drenaj limfatic sau electrostimulare*. ADEVĂRUL, 2009, nr. 5 744. *Medicul specialist va recomanda kinetoterapie*. RL 2007, nr. 5 299. *Spitalul este dotat cu aparatură de ultimă generație, unitatea de elită fiind Clinica de recuperare medicală, balneologie, fizioterapie și kinetoterapie*. *Ibidem*, 2008, nr. 5 576). În consecință, și celelalte cuvinte din aceeași familie în franceză, care au legătură etimologică cu gr. *κίνησις* 'mișcare' ar trebui scrise tot cu *k* și nu cu *ch* (cum figurează în DEXI, lucrare din 2007, deci ulterioară DOOM-ului din 2005, dar nu și în MDA, tomul editat în 2003). Pe de altă parte, în DOOM² sunt scrise cu *ch* cuvinte precum *chinestézic*, -ă adj. (< fr. *kinesthésique*), *chinestezie* s.f. (< fr. *kinesthésie*); de asemenea, cu *ch* sunt scrise în DEXI, dar cu *k* în MDA, lipsind din DOOM²: *chinézic*, -ă adj. (< fr. *kinésique*), *chineziologie* s.f. (< fr. *kinésiologie*), *chineziterapeút*, -ă s.m. și f. (< fr. *kinésithérapeute*), *chineziterapie* s.f. (< fr. *kinésithérapie*); lipsesc atât din DOOM², cât și din MDA cuvintele existente în DEXI: *chineto-*, *chinezi-* (< fr. *kinét(o)-*, *kinési-*), *chinezifobie* s.f. (< fr. *kinésiphobie*).

În cele ce urmează, prezentăm unele completări la atestările unor cuvinte cu *k* sau *q* la inițială, sensuri și valori ale acestora care nu sunt înregistrate în dicționare, precum și cuvinte absente din dicționarele românești.

Sensuri și valori neregistrate în dicționare, completări la atestarea și stabilirea etimologiei unor cuvinte:

kabíl, -ă s.m. și f. (la m. pl.) 'populație berberă din regiunile muntoase ale Algeriei; (la sg.) persoană care face parte din această populație'. (Atribuind calitatea ca un adjectiv: *Între 1852 și 1939 aici se aduceau deținuții de drept comun și criminalii, iar în coloniile Noua Caledonie și Melanezia [...] ajungeau deținuții politici, comunarii, rebelii kabili etc.* ADEVĂRUL, 2008, nr. 46.) Scris și *kabyl*¹¹.

kabúki s.n. 'gen de teatru tradițional japonez, în care dialogurile alternează cu părți psalmodiate sau cântate și cu balet' (*Teatrul kabuki*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1997, nr. 15, 16/1; *În premieră, în România, se va juca spectacolul de kabuki, conceput de cea mai importantă companie de teatru clasic japonez*. ADEVĂRUL, 2008, nr. 5 558). Atribuind calitatea ca un adjectiv: *Teatrul kabuki este privit în „atmosferă și formă” [...] și totul se combină cu rezumarea diferitelor povești dramatice, cu diferitele caractere care evoluează pe scena japoneză*. RL 2005, nr. 4 753).

kafkián, -ă adj. 'care amintește de absurdul și atmosfera apăsătoare din romanele lui Franz Kafka'. Adverbial: *Cum am fost întotdeauna un timid și Legea cu multiplele ei porți inaccesibile m-a timorat aproape kafkian, n-am îndrăznit nici acum să articulez vreun cuvânt*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1998, nr. 15, 3/1;

¹¹ Cf. Lucia Wald, Elena Slave, *Ce limbi se vorbesc pe glob*, București, Editura Științifică, 1968, p. 200.

S-a metamorfozat kafkian dintr-un arbitru, neutru prin definiție, în jucător. RL 2008, nr. 5 447.

káiten s.n. (Mil.) ‘sabie scurtă care era folosită de femeile samurai’ (*Femeile samurai erau antrenate să lupte cu kaiten, o sabie scurtă și mai ușor de mánuit decât cea folosită de bărbați.* ADEVĂRUL, 2008, nr. 58).

káizer s.m. ‘denumire dată împăraților Sfântului Imperiu de Națiune Germană și apoi împăraților Germaniei; persoană care purta acest titlu’, scris și *kaizăr* (*Noi am păcălit împărății, am tras în piept regi și kaizări.*¹²).

kakí adj., s.n. ‘(de) culoare galben-cafenie cu nuanțe verzui’. Prin extensiune de sens, ‘îmbrăcăminte, uniformă de culoare kaki’: *Au mai apărut și doi bărbați îmbrăcați în kaki.* RL 2006, nr. 4 928. *La paradă au participat și militarii [...] supranumiți și „marinarii în kaki”.* *Ibidem*, nr. 5 001.

kalogathía s.f. (Filos.) ‘termen care desemnează, în filosofia greacă antică, idealul armonizării virtuților morale cu frumusețea fizică’ ([Asiei] *nu-i pasă [...] de valori sau kalokagathie*¹³).

kamikáze s.m. ‘pilot (japonez) voluntar care se sacrifică într-o acțiune de luptă, fiind trimis la moarte sigură cu un avion încărcat cu explozibil, pentru a lovi o țintă’ (*Atentatele de la 11 septembrie 2001 din SUA au fost pregătite [...] de o celulă condusă de unul din kamikaze.* ADEVĂRUL, 2008, nr. 5 663); (p. e x t.) ‘persoană care se sacrifică pentru o cauză, într-o acțiune temerară; sinucigaș’ (*Dacă bomba tot era menită [...] unui atentator de tip kamikadze, de ce n-a purtat-o acesta chiar asupra sa?* ROMÂNIA LITERARĂ, 1997, nr. 19, 24/4; *O mașină-capcană a fost detonată de un kamikaze lângă zidurile ambasadei daneze.* RL 2008, nr. 5 546). Folosit nearticulat: *Kamikaze conducea un camion plin cu combustibil și l-a condus direct în bariera metalică de securitate, la zece metri de clădire.* ADEVĂRUL, 2008, nr. 5 522). Atribuind calitatea ca un adjectiv: *Un terorist kamikaze s-a aruncat ieri în aer.* RL 2007, nr. 5 164; *Atacatorul kamikaze a detonat încărcătura explozibilă.* ADEVĂRUL, 2008, nr. 5 674). În sens figurat: *E greu de crezut că acești trei kamikadze ai învățământului autohton și-au riscat de capul lor cariera și libertatea.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1997, nr. 29, 24/4; *A decis să trimită pe cel de-al doilea sputnic un câine. Era clar că acesta va fi un „kamikaze”: la acea dată, capsulele cosmice nu aveau cum să revină pe Pământ.* RL 2007, nr. 5 374; *O privire de ansamblu asupra opoziției ar convinge numai un kamikaze să se avânte într-o luptă cu proprietarul trustului.* ADEVĂRUL, 2008, nr. 5 702; atribuind calitatea ca un adjectiv: *Un regizor kamikaze, predispus oricând la eșecuri, dar capabil mereu să surprindă și să se reinventeze cu fiecare spectacol.* *Ibidem*, nr. 5 742). Adjectival ‘care aparține unui kamikaze; de kamikaze’: *A fost blocat în cabina unui camion cuprins de flăcări după un atac kamikaze cu bombe.* RL 2007, nr. 5 313; *Guvernatorul unei provincii din centrul Afganistanului a scăpat ca prin urechile acului de un atac kamikaze, ce urma să fie comis de un copil și o femeie.*

¹² I. D. Sîrbu, *op. cit.*, I, p. 414.

¹³ *Ibidem*, II, p. 298.

ADEVĂRUL, 2008, nr. 5 603; figurat: *Cvartetul are forță; este forța cea de pe urmă, forța ultimei bucurii kamikaze*. RL 2008, nr. 5 473.

kápo s.m. ‘deținut cu funcție de comandă, în lagărele naziste’ (*Lagărele de muncă [...] erau conduse de trei polonezi, doi ucraineni și un algerian care se adresau unul altuia cu apelativul „kapo”, utilizat în lagărele naziste*. RL 2007, nr. 5 287; *Îl comparase, în plenul Parlamentului European, pe liderul grupului socialist [...] cu un kapo [...], respectiv cu un gardian nazist al lagărelor de concentrare*. RL 2008, nr. 5 527); este utilizat și în sens figurat: *Faptul că [...] l-a numit în glumă „kapo” pe eurodeputatul socialist [...] este încă sursă de scandal, la cinci ani de la acel incident nefericit*. *Ibidem*, nr. 5 509).

kapút adj. invar. ‘terminat, sfârșit; distrus’, pe care îl întâlnim adesea cu valoare de interjecție predicativă (*Odată ce ajungem în fața Operei și ne întâlnim cu ceilalți, kaput! O să fie o noapte grea*. BARBU, Ș. N. 516; *Un învins, kaput [...]* nu-și poate vâri la cutie adversarul. ROMÂNIA LITERARĂ, 1997, nr. 32, 18/2; *Asocierea în participațiune (deci... kaput licitație!) ar viza un teren din centrul orașului*. RL 2005, nr. 4 721).

karáoke subst. invar. ‘manieră de divertisment muzical, individual sau colectiv, care constă în a cânta pe un fond muzical înregistrat’ (*Mai avem parte de samba, [...] karaoke, bowling, biliard*. RL 2007, nr. 5 295; *Concursurile de karaoke, tombolele, concertele cu artiști îndrăgiți sunt nelipsite din programul de distracție*. ADEVĂRUL, 2008, nr. 5 735). Adverbial: *Un bonus [...] pentru cei care vor să încerce să cânte karaoke*. *Ibidem*, nr. 5 460.

karáte s.n. ‘formă străveche de luptă fără arme, apărută în China și Japonia, la care se folosesc numai mâinile și picioarele, și care se bazează pe știința concentrării și a loviturilor decisive în punctele vitale ale corpului, având o eficacitate rapidă de apărare și de contraatac; disciplină sportivă în care se aplică această metodă’, se utilizează și în sens figurat: *Niște personaje stridente, [...] caricaturi nefericite a căror singură îndeletnicire este un nesfârșit joc de karate verbal*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1998, nr. 11, 15/1; *Confruntarea [...] din ultimele săptămâni s-a transformat, dintr-o „partidă de karate politic”, într-o „luptă fără reguli”*. ADEVĂRUL, 2008, nr. 5 466.

karité s.m. (Bot.) ‘arbore din Africa ecuatorială, din ale cărui semințe se extrage o substanță grasă, comestibilă, întrebuințată și în cosmetică; arbore de unt (*Butyrospermum parkii*)’ (*Produsele obținute din extracte de plante: gutuie, karite, șofran, [...] alună, ricin, hamei, soia, susan, [...] favorizează creșterea părului*. RL 2008, nr. 5 517). Adăugăm și sintagma: *Unt de karite* = produs cosmetic care conține substanța extrasă din semințele de karite (*Aceste produse de tratare a pielii [...] conțin unt de karite, cu efect de hidratare și de catifelare a pielii*. ADEVĂRUL, 2008, nr. 5 668).

kaúri s.m. invar. (Bot.) ‘nume dat unor specii de arbori (*Agathis*)’ (*Masa [...] este realizată din lemn de kauri și are certificat de autenticitate, care îi garantează vârsta*. RL 2007, nr. 5 119).

káva s.f. (Bot.) ‘plantă exotică din familia piperaceelor, cu rădăcina plăcut mirositoare și gust acru, și care crește în numeroase insule polineziene (*Piper methysticum*)’ (*Într-o narațiune, [...] vorbește despre arta împletitului de rogojini la femei, despre planta kava din care se face o băutură drog.* ADEVĂRUL, 2008, nr. 5 732).

kazoo s.n. (Muz.) ‘instrument rudimentar folosit de negrii din America de Nord, format dintr-un tub închis la capăt de o membrană care vibrează odată cu emisia vocală’ (*„Arsenalul” instrumentelor grupului este unul exotic, pentru că reunește fluierul românesc, tilinca [...], kazoo – instrument aerofon american.* RL 2007, nr. 5 178).

kevlár s.n. ‘material compozit foarte ușor, foarte rezistent la șoc și la coroziune, neinflamabil, care nu permite propagarea fisurilor și amortizează vibrațiile, folosit mai ales în aeronautică’. Atribuind calitatea ca un adjectiv: *A declarat că materialul de protecție kevlar, [...] laserul, toate acestea își au „rădăcinile” în tehnologia studiată de pe nava prăbușită la Roswell.* *Ibidem*, nr. 60.

keyboard s.n. ‘claviatură; tastatură’ (*Tehnologiile [...] de management al bateriei permit o durată a bateriei de până la 6 luni atât pentru maus, cât și pentru keyboard.* RL 2006, nr. 4 813). Adăugăm și sensul: (muz.) ‘instrument muzical electronic cu claviatură’ (*Pian, keyboard, [...] chitară.* RL 2007, nr. 5 361; *Publicul a fost invitat [...] să se joace cu keyboardul, deci să compună el însuși muzică.* *Ibidem*, nr. 5 287).

kha subst. invar. ‘populație care locuiește pe teritoriul Laosului; persoană care face parte din această populație’ (DER III, p. 66); adj. invar. ‘care aparține populației kha, specific populației kha’ (*În antichitate, teritoriul Laosului a fost populat succesiv de triburile kha și de triburile lao.* *Ibidem*). Împrumutat din fr. *kha*.

kibbútz s.n. ‘exploatație agricolă din Israel, care funcționează într-un regim comunitar’, prin extensiune de sens: *Pot să-mi cer de pe acum repartizarea la un chibuț nerentabil din Transilvania*¹⁴.

kierkegaardian, -ă adj. ‘care aparține (filozofiei) lui Kierkegaard; referitor la (filozofia) lui Kierkegaard’ (*A confirmat pe deplin [...] exegeza kierkegaardiană.* STEINHARDT, J. 172. *Luându-și drept sprijin filosofic disperarea cioraniană și kierkegaardiană [...], merge spre rădăcinile răului existențial.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1995, nr. 39, 5/1).

kikúyu subst. ‘populație de limbă bantu, majoritară în Kenya, și care se ocupă cu agricultura și cu creșterea animalelor’. Atribuind calitatea ca un adjectiv: *Secta [...] este compusă în principal din tineri șomeri proveniți din comunitatea kikuyu, principala etnie din Kenya.* RL 2005, nr. 4 777.

kil s.n. (popular; denumirea obiectului măsurat se introduce, de obicei, prin prep. „de”) ‘kilogram’ (*Mi-am mai amintit de Octav, subțire, palid, slăbit de la 80 la 40 de kile și ceva.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1997, nr. 6, 18/3. *Două găște și un kil de caras.* RL 2006, nr. 5 074). Denumirea materiei măsurate este subînțeleasă: *De acolo n-am să pot să-i cumpăr tot cu o sută de mii pe kil.* *Ibidem*, 2007, nr. 5 129; cu sensul de ‘litru’:

¹⁴ *Ibidem*, I, p. 39.

Până pe la prânz îmi făceam treaba și după aia pân' la 4 mai beam o juma' de kil. Ibidem, nr. 5 235.

killer s.m. ‘ucigaș (plătit)’, figurat: *Nu se poate să-l faci [...] killer și să vrei să construiești în condiții normale un dialog.* RL 2006, nr. 5 097.

kilocalorie s.f. ‘unitate de măsură pentru energia termică, egală cu o mie de calorii’. Adăugăm la sensul specializat: ‘unitate de măsură care indică valoarea energetică a unui aliment, egală cu o mie de calorii’: *O sută de grame de ciocolată conține 500 de kilocalorii, adică un sfert din necesarul caloric zilnic al unui adult sănătos.* ADEVĂRUL, 2008, nr. 5 721.

kilogram s.n. (sens curent; denumirea obiectului măsurat se introduce, de obicei, prin prep. „de”) ‘unitate de măsură pentru greutate egală cu o mie de grame’; precedat de prep. „la”, exprimă evaluarea cantitativă măsurată în kilograme, construcție care se folosește și figurat (depreciativ): *Una dintre cele mai mari greșeli [...] este acordarea premiilor „la kilogram”.* Ibidem, 1997, nr. 16, 7/1. *Practică o literatură [...] plină de „înțelepciune”, parabole gnomice și metafizică la (kilo)gram.* RL 2007, nr. 5 201. Altă utilizare figurată, la pl.: *A scrie kilograme de foiletoane într-o revistă e sortit, din start, efemerului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1995, nr. 40, 11/2. Prin extensiune de sens: *În ziua nunții îl felicit cu o directă [...], de nu se mai scoală unsprezece secunde de la pământ. Și-i dau și una de cincizeci și trei de kilograme, sub centură. N-au decât să mă descalifice.* POPA, T. 126. Expr. *A lua kilograme* = a se îngrășa; a lua în greutate. *În cele trei săptămâni cât a stat în România la mama acasă, [...] a luat serios kilograme.* ADEVĂRUL, 2007, nr. 5 416.

kilolítu s.m. ‘unitate de măsură pentru capacități, egală cu o mie de litri’: POEN.–AAR.–HILL, V. II, 79²/31 – prima atestare, cf. TDRG³, în varianta învechită *kilolítă* s.f.

kilométru s.m. (denumirea obiectului măsurat se introduce, de obicei, prin prep. „de”) ‘unitate de măsură pentru lungime egală cu o mie de metri’. Utilizat figurat: *Zidul înconjoară grădina cu tăcerea kilometrilor.* BACOVIA, O. 205. Prin exagerare; la pl.: *Trebuia, cu alte cuvinte, să dea kilometrilor de gri măcar câteva accente de culoare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1998, nr. 46, 16/3. Mai adăugăm sintagma: *Kilometrul zero* = a) locul de unde începe măsurarea distanței în kilometri. *Să mă întorc la hartă, la numele și renumele bucureștene, la kilometrul zero al Capitalei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1998, nr. 21, 3/4; b) punctul inițial, locul sau momentul de origine. *Momentul istoric al reprimării însemnând, încă o dată, kilometrul zero al idealurilor noastre.* Ibidem, nr. 21, 10/2. *Evident, [...] pornește de la kilometrul zero al fărâdelegii comise prin ocultare – dorința oricărui călău de a șterge urmele ce duc la el.* Ibidem, nr. 29, 11/1.

kinó s.n. ‘produs astringent, obținut prin evaporarea sucului scurs din scoarța unor arbori, al cărui component principal este o rășină și care este întrebuințat în farmacologie’: POEN.–AAR.–HILL, V. II, 80¹/7 – prima atestare.

kitsch s.n. (Estetică) ‘creație care promovează prostul gust (prin materiale stridente și prin substituirii tehnice), caracterizată prin platitudine, imitație superfi-

cială a operelor de artă și a elementelor folclorice, prin lipsă de originalitate și de profunzime, prin pervertirea cerințelor estetice; degradare, în sensul manierismului, a unei opere de artă, în funcție de cerințele unor destinatari mai puțin cultivați, și care se manifestă prin reproducerea pe scară industrială a unor opere artistice, pentru a fi valorificate în scopuri comerciale’, folosit și figurat: *Iată o mixtură dezgustătoare, un kitsch moral fără termen de comparație*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1995, nr. 45, 3/2; kitsch-ul devine un simbol, o trăsătură specifică unei lumi degradate: *Faptul că se poate trăi în afara gravitației [...] mi se pare o surpriză tehnică minoră în raport cu miracolul unei lumi bazate pe minciună, kitsch, incompetență, spionaj și frică*¹⁵. Atribuind calitatea ca un adjectiv: *Admiră proteste urbanistica grandomană și kitsch a epocii trecute*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1995, nr. 47, 1/2. *Nu este decât o carcasă goală [...], o odă kitsch dedicată imposturii*. RL 2008, nr. 5 552. Comparat ca un adjectiv: *Știu, e foarte kitsch*. RL 2007, nr. 5 327. *Pare normal ca partea [...] să fie mai naivă și mai kitsch*. *Ibidem*, 2008, nr. 5 507. Prin extensiune de sens, despre destinatarul unei creații de acest fel: *Datorită alterării gustului estetic în condițiile industrializării [...], apare și un public kitsch*. D. ES. 198. Mai adăugăm, la sensul ‘obiect de proastă calitate, lipsit de valoare estetică, de bun gust’ (atribuind calitatea ca un adjectiv): *Povestește [...] cum a luat sfârșit dragostea lui [...] din cauza unui cadou kitsch*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1996, nr. 38, 7/4. *A distrus vestigii din epoca bronzului ca să instaleze o cruce kitsch cu neon*. RL 2007, nr. 5 360. *Obiectele kitsch sunt încă prezente în număr mare*. *Ibidem*, nr. 5 332.

knóckout s.n. (Sport) ‘scoateră din luptă a unui boxer, care, în urma unei lovituri primite regulamentar din partea adversarului, nu poate relua lupta în zece secunde; victorie obținută astfel’, se utilizează și în sens figurat: *Revenindu-și cu greu din K.O.-urile suferite în competiția pentru primul val NATO și acceptarea în Uniunea Europeană, conducerea României nu înțelege încă diferența dintre declarațiile curtenitoare [...] și realitățile foarte dure ale proceselor de integrare în structuri la care năzuiește*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1997, nr. 48, 11/3. *Consideră această decizie o luptă pierdută prin knock-out în fața forțelor teroriste*. RL 2008, nr. 5 421. Expr. *A face* (pe cineva) *knockout* este cunoscută mai ales cu sensul din sport ‘a lăsa pe cineva inconștient în urma unei lovituri’; adăugăm la acesta ‘a învinge categoric (într-o luptă, într-o competiție)’: *La Stăniilești, cronicarul [...] a fost martor când Petru cel Mare a fost făcut knock out*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1998, nr. 49, 4/4. *Un apărător [...] i-a făcut K.O. în cinci minute pe clujeni, marcând două goluri*. ADEVĂRUL, 2008, nr. 5 688. Mai adăugăm un sens din domeniul medicinei: ‘tehnologie de neutralizare a unor gene’: *Cercetările lor au permis neutralizarea unor gene, tehnică denumită „knock-out”*. RL 2007, nr. 5 352.

kohól s.m. ‘sulfură de antimoniu folosită de orientali ca fard pentru ochi și în scop profilactic, împotriva oftalmiilor’. Se folosește (catalog de produse cosmetice), în varianta *khol*, și în sintagma: *creion khol* = creion cu care se aplică un fard pentru conturul ochilor.

¹⁵ *Ibidem*.

krugerránd s.m. ‘unitate monetară în Africa de Sud; monedă echivalentă cu o liră sterlină’; cuvântul apare în DCR cu forma *krugelránd*, după ziarul „România liberă”, 1975: *Au fost găsiți [...] 1 500 de „krugelranzi”, monede sudafricane a[l] căror import este interzis de legile engleze*. Provine, probabil, din engl. *krugerrand*, deci forma corectă ar fi *krugerrand*, identică cu a etimonului.

kung-fú s.n. invar. ‘gen de luptă care cunoaște o varietate de stiluri, caracterizată prin mișcări asemănătoare celor de karate care provin din gimnastica terapeutică a chinezilor’; p. g e n e r. (impropriu) ‘denumire dată artelor marțiale chinezești’. Atribuind calitatea ca un adjectiv: *Artistul coordonează imaginile cu figuri politice sau scene din filme kung-fú*. RL 2007, nr. 5 187. *Spectaculoasele cascadorii și coregrafia confruntărilor kung-fú [...] au însă, spre deosebire de alte filme, o bază dramaturgică serioasă*. *Ibidem*, nr. 5 392.

kurgán s.n. (Geogr.) ‘movilă înălțată deasupra unui mormânt străvechi; gorgan’: *Este vorba de corpul unui războinic scit, descoperit [...] într-un mormânt tip „tumulus” („movilă”), care poartă denumirea de „kurgan”*. RL 2006, nr. 5 009. În LTR² figurează în varianta *kurkáne*.

qi subst. ‘concept fundamental folosit în medicina tradițională chineză, legat de concepția existenței în univers a unei energii fundamentale, bipolare (principiul masculin și cel feminin), care se combină în diferite forme, inclusiv la nivelul ființei umane’ se utilizează mai ales atribuind calitatea ca un adjectiv: [Acest masaj] *diferă de tehnicile de masaj occidentale, în special datorită conceptului energetic pe care se bazează, și anume forța vitală qi*. RL 2008, nr. 5 634. *Potrivit medicinei tradiționale chineze, corpul omenesc este străbătut de energia vitală qi printr-o serie de meridiane energetice*. ADEVĂRUL, 2009, nr. 5 753.

qigong s.n. ‘complex de tehnici tradiționale chineze folosite pentru păstrarea energiei vitale’, scris și *qi gong*: *Tehnici de concentrare, relaxare și gestionare a stresului: morfopsihologie, [...] qi gong*. RL 2008, nr. 5 526; (atribuind calitatea ca un adjectiv): *Specialist în medicina tradițională chineză și maestru internațional qigong*. ADEVĂRUL, 2008, nr. 5 571.

quaker, -ă s.m. și f. ‘membru al unei secte religioase pacifiste și austere, fondată în Anglia la mijlocul secolului al XVII-lea, ca reacție la ritualismul și conformismul Bisericii Anglicane, și care s-a extins și în Statele Unite ale Americii’, atribuind calitatea ca un adjectiv: *Vedeta licitației a fost [...] ultima pictură realizată, în 1849, de artistul quaker Edward Hicks*. ADEVĂRUL, 2008, nr. 5 534.

quarc s.n. (Fiz.) ‘particulă elementară ipotetică, încă neidentificată, cu sarcina electrică fracționară $\frac{1}{3}$ sau $\frac{2}{3}$ din cea a atomului, considerată printre ultimele componente ale materiei’ pentru care întâlnim și pl. m. *quarci*: *Avea temeinice cunoștințe în [...] domeniul științific, fizica recentă îndeosebi, încât vorbea cu dezinvoltură de cuante, quarci, neutrino și determinanți nerezolvați*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1997, nr. 32, 12/3.

quéchua adj. invar. ‘care aparține populației quechua, care este specific populației quechua’ (< sp. *quechua*): [Cuvântul] *înseamnă zăpadă în limba quechua – limba vorbită de legendarii incași*. ADEVĂRUL, 2008, nr. 67. *Un oraș*

important cu peste un milion de locuitori, în care majoritatea populației provine din comunitățile indigene aymara și quechua. ADEVĂRUL, 2009, nr. 5 755; forma *quichua* (ENC. ROM.) este influențată de fr. *quichua*.

Cuvinte neînregistrate în dicționarele explicative actuale ale limbii române¹⁶:

kaizerián, -ă adj. (neobișnuit) ‘care aparține kaizerului; asemănător cu al kaizerului’: *Colonelul își ciupește mustața „kaiseriană”*. CAMIL PETRESCU, U. N. 303. Derivat de la *kaiser* cu suf. *-ian*.

kalașnikov s.n. (Mil.) ‘pușcă-mitralieră de fabricație rusească’. Atribuind calitatea ca un adjectiv: *A deschis focul cu un pistol-mitralieră kalașnikov*. RL 2005, nr. 4 788; *În afară de cele 15 tone de țigări, acolo au mai fost confiscate cel puțin 30 de arme semiautomate kalașnikov*. ADEVĂRUL, 2008, nr. 5 696. Fig.: *Este inadmisibil să transformi Consiliul [...] într-un kalașnikov politic, într-un instrument de răzburare personală*. RL 2005, nr. 4 635; pl.: *kalașnicovuri* și (familiar) *kalașnikoave* (ROMÂNIA LITERARĂ, 1997, nr. 46, 2/1). Din rus. *калашников*.

kalisalpétru s.n. (învechit, rar) ‘azotat (natural) de potasiu; salpetru’: NICA, L. VAM. 137. Din germ. *Kalisapeter*.

kalkspát s.n. (învechit, rar) ‘calcit’: *Kalkspat brut, spălat, măcinat, pastă*. NICA, L. VAM. 137. Din germ. *Kalkspat*.

kalmáric, -ă adj. (rar) ‘care aparține orașului suedez Kalmar; de la Kalmar’: *De când prin unia convenției kalmarice se încorporează cu Danimarca, remasă unită cu dansa*. SĂULESCU, HR. I, 216/7. Derivat de la n. pr. *Kalmar* cu suf. *-ic*.

kamasútra s.f. ‘culegere indiană de sfaturi asupra practicii sexuale’: *A sfârșit în tatonări verbale a multor poziții din kama sutra, pedepsind în cheie erotică vina întregii națiuni americane*. RL 2006, nr. 5 018. Fig.: *Dă cu actualul primar al Iașiului de pământ, trecându-l prin toată kamasutra politică*. ADEVĂRUL, 2008, nr. 5 504. Din fr. *kamasoutra*.

kármic, -ă adj. ‘care provine de la karma; de karma’: *Terapia karmică este îndreptată spre interacțiunea cu propria karma*. RL 2006, nr. 5 029; *Ce personaje din joc pot să și se alăture pentru a te ajuta [...], în funcție de nivelul tău karmic*. ADEVĂRUL, 2008, nr. 82; *Similitudinile dintre rolurile de mamă din cele două filme te duc cu gândul la o legătură „karmică”*. *Ibidem*, nr. 5 737. Din fr. *karmique*.

kathakáli s.n. ‘teatru dansant din sudul Indiei’: *Ne-am inspirat din kathakali atât pentru „Noaptea regilor”, cât și pentru „Henric al IV-lea”, în special pentru bătălii*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1998, nr. 13, 16/3. Din engl. *kathakali*, fr. *kathakali*.

katiúșă s.f. (Mil.) ‘lansator multiplu de rachete folosit inițial de armata sovietică în cel de al Doilea Război Mondial’: *Tobe, surle trâmbiță [...], katiușe, vodcă, tancuri*. *Ibidem*, nr. 48, 5/3; *„Katiușele” de la bordul blindatelor sunt exact același model folosit și de forțele terestre românești, numai că în ultimul caz*

¹⁶ Ne referim aici numai la dicționarele, destul de numeroase, care sunt cuprinse în bibliografia DLR.

dispozitivul este purtat de un camion. RL 2007, nr. 5 241. *Zgomotul este infernal și îmi vine în minte șuieratul îngrozitor al katiușelor din cel de-al Doilea Război Mondial*. *Ibidem*, 2007, nr. 5 241. *Conductele spre Vest au luat locul katiușelor*. ADEVĂRUL, 2009, nr. 5 748. Din rus. *катиуша* (< n. pr. f. *Катиуша* < *Катя*, diminutiv de la *Екатерина*)¹⁷.

kautskíst, -ă adj. ‘care aparține ideilor politice ale lui Karl Kautsky; referitor la ideile politice ale lui Karl Kautsky’: *Un veritabil teoretician de nuanță kautskístă*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1996, nr. 35, 9/3. Derivat de la n. pr. *Kautsky* cu suf. *-ist*.

keffieh s.n., pronunțat: *che-ffî*, ‘acoperământ al capului făcut dintr-o țesătură tradițională a beduinilor’: *Mulți manifestați arborau drapele în culorile Palestinei și purtau keffieh-ul palestinian negru și alb*. ADEVĂRUL, 2008, nr. 5 742. Forma respectivă provine din fr. *keffieh*, engl. *keffieh*. În limbajul modei, cuvântul a intrat și sub forma *kefia* (s.f.), provenită din it. *kefia*: *Eșarfe pentru bărbați [...] de tip kefia*. *Ibidem*, nr. 5 724.

kemalist, -ă adj. ‘care aparține kemalismului; adept al kemalismului’: *Cercurile kemaliste [...] doresc păstrarea laicității*. ADEVĂRUL, 2008, nr. 5 611; *Față de politica externă „kemalistă”, strict prooccidentală, a multor predecesori, [...] au adoptat o strategie „neo-otomanistă”*. *Ibidem*, nr. 5 664. Probabil împrumutat din fr. *kemaliste*.

keniâncă s.f. ‘femeie care face parte din populația de bază a Kenyei sau este originară de acolo’: *Campioana olimpică, atleta română [...] și campioana mondială, kenyanca Catherine Ndereba [...], și-au dat întâlnire din nou, de data acesta pe șoselele australiene*. ADEVĂRUL, 2008, nr. 5 700. *Contracandidatele sale au fost etiopianca Tirunesh Diababa [...] și kenyanca Pamela Jelimo, care a câștigat în 2008 aurul olimpic la 800 m*. *Ibidem*, nr. 5 718. Atribuind calitatea ca un adjectiv: *Atleta kenyană Pamela Jelimo a câștigat jackpotul de un milion de dolari pus în joc de organizatorii concursului Golden League*. *Ibidem*, nr. 5 646. Derivat de la substantivul *kenyan* cu suf. *-că*.

ketoconazol s.n. ‘medicament antifungic’: *Alte medicamente folosite în tratarea bolii sunt sărurile de antimoniu [...] și ketoconazolul*. ADEVĂRUL, 2008, nr. 5 620. Din fr. *ketoconazole*.

kickbox s.n. ‘artă marțială sau sport de atac din categoria pugilatului, în care sunt admise loviturile directe executate cu piciorul gol, ca la karate, până la înălțimea șoldului adversarului’: *Recordul său a fost stabilit după ce a lovit un sac de kickbox timp de 17 ore*. RL 2008, nr. 5 505. Format de la *kickboxing*, după *box*.

kievít, -ă s.m. (rar) ‘kievean’: *Rușii și grecii, chieviții și constantinopolitanii nu se înțeleseră de la început*. IORGA, L. R. 151. Format de la n. pr. *Kiev*, după cuvinte ca *moscovit*.

¹⁷ Numele trebuie pus în legătură cu primul vers al unui cunoscut cântec popular rus. Pornind de la numele propriu *Ekaterina*, Marius Sala ortografiază substantivul comun *katiușă* (*Aventurile unor cuvinte românești*, ediția a II-a, vol. I, București, Univers Enciclopedic, 2006, p. 134).

kilostér s.m. ‘unitate de măsură pentru volume egală cu o mie de steri’: POEN.–AAR.–HILL, V. II, 79²/37, COSTINESCU. Din fr. *kilostère*.

kinetoterapeut, -ă s.m. și f. ‘specialist în kintoterapie’: *Activitățile din cadrul centrelor sunt realizate de o echipă pluridisciplinară, formată din medic, kine-toterapeut, psiholog și asistent social*. RL 2008, nr. 5 576. *Mai sunt disponibile joburi pentru asistent medical generalist [...], kinetoterapeut*. RL 2007, nr. 5 401. Compus din *kineto-* + *terapeut*.

kinetoterapie s.f. (rar) ‘kineziterapie’: *Nu se recomandă kinetoterapia, trac-țiunile și masajul*. ADEVĂRUL, 2009, nr. 5 769; *Specializările „asistență medicală” și „kinetoterapie” din cadrul Facultății de Medicină și Farmacie vor fi evaluate [...] în vederea acreditării*. *Ibidem*, nr. 5 789. Compus din *kineto-* + *terapie*.

kineziologie s.f. ‘studiul principiilor mecanicii și ale anatomiei în relație cu mișcările corpului uman’: *A obținut o diplomă în kinesiologie, știință care se ocupă cu studiul corpului, cu antrenamentul și înfățișarea*. ADEVĂRUL, 2008, nr. 84. Din fr. *kinésiologie*.

kirschwasser s.n. (învechit, rar) ‘băutură alcoolică obținută din suc de cireșe în amestec cu vișine, apă, alcool și zahăr; kirsch’: POEN.–AAR.–HILL, V. II, 80¹/13 (scris *kirşvaser*), NICA, L. VAM. 137. Din germ. *Kirschwasser*.

kiser s.n. (mil.; ieșit din uz) ‘tip de grenadă utilizată în cel de al Doilea Război Mondial’. *Are cineva niște kisere?* BARBU, Ș. N. 537. *Un soldat se ridică în picioare și zvârli kiserul*. *Idem, ibidem*, 538. Probabil marcă de fabricație.

knicks s.n. (învechit) ‘reverență executată (de fete și de femei) deplasând un picior în spatele celuilalt, cu flexiunea genunchilor’: *Dispariția vechilor uniforme și a knicksului a lăsat neatinsă ordinea cvasi-monahală a programului*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1998, nr. 49, 12/1. Din germ. *Knicks*.

kominternist, -ă adj. ‘care aparținea Internaționalei a III-a Comuniste’: *„Vechea gardă” era kominternistă*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1997, nr. 1, 5/3; s.m. și f. ‘membru al Internaționalei a III-a Comuniste’. *Vede, azi, pretutindeni, comploturi internaționale [...] ce ar reuni „uneltirile” foștilor kominterniști*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1997, nr. 50, 5/3. Derivat de la *Komintern* (n. pr. < rus. Ком[унистическая] интерн[ационала]) cu suf. *-ist*.

kóro s.n. (Med.) ‘sindrom nervos, dezordine mintală care se manifestă prin țipete, tremurături, agresiune fizică și verbală etc.’: *Ce îl mai poate tulbura sunt știrile despre curioasa maladie koro, cu a cărei cercetare, deocamdată secretă, se îndeletnicea de fapt în vestul Tibetului doctorița*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1998, nr. 22, 4/4. Din engl. *koro*.

korúnă s.f. ‘unitate monetară în Cehia și în Slovacia’: *Pe lângă leva și leu, în ultimele trei săptămâni a crescut și cererea pentru [...] koruna slovacă*. RL 2007, nr. 5 139. Împrumutat din cehul *koruna*, slovacul *koruna*.

kremlín, -ă adj. (neobișnuit) ‘care aparține acțiunilor politice ale conducătorilor Rusiei’: *Conform noii mode kremlin, nu-și maschează disprețul politic și intelectual*¹⁸. De la n. pr. *Kremlin*.

¹⁸ *Ibidem*, I, p. 71.

kremlinéz, -ă adj. (neobișnuit) ‘care aparține acțiunilor politice ale conducătorilor Rusiei’: *Revoluția [...] s-a făcut după un scenariu kremlinez, și nu washingtonian!* ROMÂNIA LITERARĂ, 1997, nr. 43, 2/2. Derivat de la n. pr. *Kremlin* cu suf. *-ez*.

quáality subst. invar. (anglicism; cu referire la presa scrisă) ‘calitate’: *Cei doi politicieni și-au disputat supremația [...] și în „vârful peniței” jurnaliștilor de la ziarele naționale de calitate (quality).* ADEVĂRUL, 2008, nr. 5 476. *Sunteți director general pe segmentul quality al trustului. Ibidem*, nr. 5 482; (atribuind calitatea ca un adjectiv): *Se situează pe locul al treilea în topul site-urilor de publicații „quality”.* *Ibidem*, nr. 5 530. *Audiența presei scrise autohtone continuă să se erodeze, cu excepția a două cotidiene quality. Ibidem*, nr. 5 546. *Patru ziare quality au vândut împreună, în medie, 173 000 de exemplare. Ibidem*, nr. 5 582. Din engl. *quality*.

qatariót, -ă adj. (rar) ‘qatarian’: *Canalul qatariot nu informează nici dacă delegația va sosi din Fâșia Gaza sau din Damasc, unde se află șeful mișcării islamiste.* ADEVĂRUL, 2009, nr. 5 744. Este format de la n. pr. *Qatar*, prin analogie cu adjective ca *cipriot*.

quiche s.n. ‘pateu cu slănină și ouă bătute, care constituie o specialitate culinară din Lorena’: *Un quiche cu andive, o specialitate franțuzească de patiserie.* RL 2007, nr. 5 183. *Quiche cu homar de Bretania, stridii proaspete servite cu vinegreta de usturoi, prăjitura de castane. Ibidem*, nr. 5 401. Din fr. *quiche*.

quickstep s.n. ‘foxtrot în ritm vioi; melodie după care se execută acest dans’: *Organizatorii au pregătit surprize muzicale, dansuri latino sau standard: vals lent, vals vienez, tangou, qui[c]k step, precum și concursuri cu premii atractive.* ADEVĂRUL, 2008, nr. 5 490; scris și: *quick step: Cei mai mulți [...] învață vals lent, tango, vals vienez, [...] quick-step, samba, cha-cha, rumba. Ibidem*, nr. 5 730. Din engl. *quickstep*.

quijotésc, -ească adj. ‘specific personajului Don Quijote, de Don Quijote, visător și generos ca Don Quijote; donquijotesc, (rar) quijotic’: *Toți au ceva titanic, eroic, romantic, dar și utopic, quijotesc, nebunesc.* LIICEANU, J. 176. *O lume vie, căreia i se poate invidia [...] un anume spirit quijotesc al încrederii oarbe, al avântului nebunesc și al veseliei.* ADEVĂRUL, 2009, nr. 5 746. Derivat de la n. pr. [Don] *Quijote* cu suf. *-esc*.

quijótic, -ă adj. (rar) ‘quijotesc’: *Primul volum al unei serii ce urmează să apară ne întreține speranța că nu orice demers quihotic, în plină febrilitate nepăsătoare a tranziției, se epuizează în zădărnicie.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1997, nr. 26, 2/1; scris *quihotic*, conform pronunției. Derivat de la n. pr. [Don] *Quijote* cu suf. *-ic*.

quijotizare s.f. (rar): *Criticii spanioli au observat de mult quijotizarea lui Sancho Panza, care este transformarea oricărui spectator căzut în plasa comediantului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1998, nr. 12, 16/3. Formația ar trebui să aibă la bază vb. *a se quijotiza* ‘a deveni asemănător lui Don Quijote’, iar substantivul deverbals-ar putea defini, prin raportare la acesta, ‘faptul de a se quijotiza’.

quinoleină s.f. (Chim.) ‘compus heterociclic provenit din gudron de cărbune sau din anumiți alcaloizi’: *Galben de quinoleină* [...], *galben auriu*. ADEVĂRUL, 2008, nr. 5 632. Provine din fr. *quinoléine*.

Utilizarea literelor neologice cu valoare sugestivă

Scrierea unor cuvinte cu *k* sau cu *w*, *y*, *q*, atunci când normele ortografice actuale cer scrierea cu *c*, *v* sau *i*, poate avea o funcție sugestivă, prin care cititorul este direcționat spre o anumită zonă geografică sau geografico-politică sau de „internaționalizare”, nu totdeauna în sens negativ: o trupă artistică, având un nume românesc, prefera să-l scrie cu o literă neologică, pentru a-i conferi o notă de modernitate. Procedul are și funcția de distanțare în raport cu noțiunea respectivă, de subliniere a caracterului străin spațiului sociogeografic românesc. Fenomenul manifestat insistent în ultimii ani a fost remarcat de Rodica Zafiu: „Decizia politicii lingvistice a făcut deci ca termenii rusești care conțineau litera *k* să nu fie marcați grafic în transcrierea lor cu alfabet latin. Doar târziu și în bună parte prin intermediul limbilor occidentale *k* ajunge să conoteze alteritatea (de obicei refuzată sau ironizată) în ipostaza rusească: *nomenklatura*, *perestroika*. Imediat după 1990 am remarcat chiar o tendință, manifestată pentru puțin timp, de extindere voită și aluzivă a scrierii cu *k* pentru a polemiza cu orientări pro-rusești sau pro-comuniste: *proletkultură*, *florikultori*. În presa extremist-naționalistă, *k* a apărut de multe ori inserat în numele de persoană pentru a insinua originea maghiară sau evreiască, în orice caz «non-românitatea» (*Nisztoreszku*, *Doyna Kornea*)”¹⁹. Un exemplu foarte cunoscut pentru această tendință este *Dictatul de la Viena*, scris *Diktat: Zilele lui mai 1945 au pecetluit și consolidat revenirea la statul român a Transilvaniei de nord, ruptă din trupul țării prin diktatul de la Viena*. ADEVĂRUL, 2002, nr. 3 693; *Cuțitul înfipt în trupul țării de criminalul „diktat” de la Viena sfâșia o mare parte a Ardealului, rude apropiate, prieteni, oameni dragi, rămâneau dincolo, într-un infern ostil românilor*. RL 2006 (22 apr.); termenul este preluat cu referire la Tratatul de la Trianon, scris în presa românească tot cu *k*: *Consiliul Tinerilor Maghiari din Transilvania (MIT) a organizat, miercuri seara, [...] o manifestare împotriva Tratatului de la Trianon, numit, de participanți, „Diktat”*. ADEVĂRUL, 2003, nr. 4 024. Termenul trece de la politică în alte domenii (*Hotărârea Sfântului Sinod din 4 noiembrie 2005 zguduie din temelii Ecclesia noastră [...], suntem în fața unui „diktat”*. RL 2006, 18 febr.; *Este familiarizat și cu limbajul forței, conducând din 2000 Consiliul de Administrație al Gazprom, campionul diktatelor împotriva fostelor membre URSS recalcitrante*. ADEVĂRUL, 2008, nr. 5 483); referențial cuvântului, cu aceeași grafie, depășește granițele României, atât spre țările învecinate (*El crede ca Belgradul nu trebuie să se supună „diktatelor” comunității internaționale, ci să opteze pentru demnitate*. ADEVĂRUL, 2002, nr. 3 815), cât și spre cele mai îndepărtate (*Autoritatea Națională Palestiniană [...] este acuzată că*

¹⁹ Rodica Zafiu, *Domnul K*, în „România literară”, 2005, nr. 2. După cum se vede în aceste ultime exemple, și grupuri de litere ale alfabetului „clasic” românesc pot servi aceluiași scop. Autoarea adăuga preferinței pentru astfel de grafii și o motivație ludică.

[...] este alături de asasini și se apleacă în fața amenințărilor și diktatelor sioniștilor și americanilor. *Ibidem*, nr. 3 595; [În Liban] prin gestul său, Hariri a protestat împotriva diktatului extern. ADEVĂRUL, 2005, nr. 4 560; Prodi a încercat ieri o deschidere spre centru, chiar spre dreapta, [...] deși a impus aliaților săi recalci-tranți un pact-program în 12 puncte [...], un așa-numit „diktat”. RL 2007, nr. 5164).

Aluzia diferențierii trece uneori la nivelul substitutelor de nume proprii (pronumelor): *Nu mai zgândăr subiectul, ar fi să-i fac pure șicane autorului, după cum am să las deoparte și pisălogelile pe linia de ce Cutare este în promoție și Kutare nu e*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1995, nr. 48, 5/1.

O evoluție pornită de pe tărâm literar este grafia „Kasa Poporului”²⁰, inspirată de numele lui Franz Kafka și de „Castelul” său, care se înscrie în aceeași tendință sugestivă: „Kasa Poporului este un fel de mecanostructură simbolică a terorii, sediu suprem al unui sistem atroce ce întreține Kombinatul reeducării și torturii, precum și Generatorul, mecanismul de supraveghere. Castel kafkian construit pe groapa comună a istoriei [...], Kasa este populată de activiști-torționari perversi, adevărați ghizi ai atrocităților”²¹.

Procedeu cu filiație literară este mai vechi: acțiunea romanului *Adio, Europa!* de Ion D. Sîrbu se desfășoară înainte de 1985²², într-un mediu sud-est-european – un Isarlık²³ de inspirație barbiliană (*La vreo Dunăre turcească, / Pe șes veșted, cu tutun, La mijloc de Rău și Bun*²⁴) – și într-o atmosferă de epocă fanariotă, creată mai ales prin mijloace lingvistice (precum numele de dregători, amintind într-un fel de *Istoria ieroglifică*, dar și multe alte cuvinte de origine turcească). Ediția romanului citată aici păstrează pentru asemenea termeni și scrierea cu *î* în interiorul cuvântului, deși în rest se conformează ortografiei actuale academice: *Ne-ar sta bine să cântăm [...] o arie italiană despre patrie și libertate, să tremure toți șalvării din acest pašalîk* (idem, *ibidem*, I, p. 449). Alteori scrierea cu *k* este la I. D. Sîrbu doar o grafie mai apropiată de etimon, fără intenție ironică, precum *paprikaș* (idem, *ibidem*, II, p. 135), *sputnik* (idem, *ibidem*, p. 10). Există în paginile acestui roman un minunat pasaj despre limba română, care, deși atribuit unui alt personaj decât Candid (personajul narator, romanul fiind scris la persoana I), ne dă măsura aprecierii conferite de autor acestui instrument pe care îl folosește cu virtuozitate: „Iubite al meu soț și dascăl, eu cred că Pământul, Țărâtimea și Limba sunt cele trei forțe cerești ce ne-au ajutat să ieșim din întunericul asiatic al veacurilor, pomenindu-ne deodată un popor june și plin de o poftă fantastică de viață [...]. Bucuria noastră scurtă fu. Nici măcar un secol... Pământul l-am pierdut, el nu mai e în stare să ne apere [...]. Țărâtime nu mai avem, ea s-a risipit, s-a topit, a

²⁰ Titlul unei cărți de M. Micleușan, scriitor din Republica Moldova.

²¹ „Adevărul”, 2008, nr. 5 654.

²² După datarea din vol. II.

²³ „Municipiul Isarlık”, cum îi spune autorul.

²⁴ Ion Barbu, *Poezii*. Ediție îngrijită de Romulus Vulpesco, [București], Editura Albatros, 1970, p. 217.

intrat în pământ [...]. Așa că nu ne-a mai rămas decât Limba, [...] sfânta muceniță, Limba... [...] Eu simt că, precum în primele zile ale genezei sale, Limba noastră, plină de duh și vie ca o sămânță iubită, având o experiență milenară de ilegalitate și luptă pasivă în spatele dușmanului de moarte, își îmbracă sub ochii noștri (și ai șefilor noștri) *toga sa virilă*, intră în Europa ca la ea acasă, cucerește, învinge, se îmbogățește, chiar și după exproprieri și naționalizări” (idem, *ibidem*, I, p. 475). Găsim aici o parte din varietatea mijloacelor lingvistice (grafice, lexicale, morfologice – precum timpul verbal – și sintactice, precum inversiunea cu rezonanță arhaică *bucuria noastră scurtă fu*), puse la contribuție de scriitor atât în scopuri de evocare și sugestie, cât și pentru a da lungilor monologuri o prospețime care să rețină permanent atenția cititorului. Vom găsi, de exemplu, treceri ale substantivului în adjectiv, pe lângă exemplul *kremlin* de mai sus: *cleopatră (măreția cleopatră*, idem, *ibidem*, II, p. 328), sau de la nume propriu la adverb: *karamazov (Aceia care stau karamazov între Europa și Asia*. Idem, *ibidem*, II, p. 342); derivate neobișnuite: *bronzos, -oasă ‘de bronz’ (Silueta bronzosului profet dispăruse*. Idem, *ibidem*, II, p. 238). Desigur, limba scrierilor lui I. D. Sîrbu, în ansamblu, merită un studiu aparte.

GRAPHÈMES NÉOLOGIQUES ET TENDANCES DE MISE EN VALEUR DE LEURS RESSOURCES SUGGESTIVES (Résumé)

L'article porte sur quelques lettres utilisées dans la graphie de néologismes ayant souvent un caractère international et dont certains ne sont pas adaptés au roumain ou dans la graphie de certains noms propres. Il s'agit des lettres *k, q, w, x, y* mais on s'occupe notamment de *k* et de *q*. Le nombre de mots contenant ces lettres a augmenté rapidement à la fin du XXe et au début du XXIe siècle; quelques-uns des mots qui s'écrivent aujourd'hui avec *k* et *q* sont entrés en roumain dès le XIXe siècle, dès l'époque où l'on utilisait la graphie cyrillique. À cause des flottements connus par l'orthographe, une série de mots, qui s'écrivent avec *c* d'après les normes actuelles, présentent dans certaines sources une graphie en *k* ou *q*. On mentionne les critères qui ont présidé à la standardisation de l'orthographe dans le cas des emprunts roumains au turc, au grec, au hongrois, au russe, au français et à l'anglais et dans le cas de certains dérivés de noms propres.

On glose également sur l'attestation dans les dictionnaires de certains mots à initiale *k* ou *q*, sur certains de leurs sens et valeurs qui ne sont pas attestés, enfin, sur des mots qui ne sont pas mentionnés du tout dans les dictionnaires explicatifs de la langue roumaine.

On essaie de montrer par la suite que la graphie avec *k* ou *w, y, q* dans les cas où les normes actuelles exigent d'utiliser un *c*, un *v* ou un *i*, peut avoir une fonction suggestive en ce sens qu'elle peut orienter le lecteur vers une certaine aire géographique-politique ou d'„internationalisation”, phénomène de plus en plus accusé pendant les dernières années. Ce procédé peut servir parfois à marquer la distanciation par rapport à l'objet de discours, le fait qu'il est senti comme étranger à l'espace socio-géographique roumain, sans avoir pour autant un caractère négatif.

Institutul de Lingvistică și Istorie Literară
„Sextil Pușcariu”
Cluj-Napoca, str. Emil Racoviță, 21